ANY II — MÈXIC, D. F., MAIG, 1947 — NÚM. 17

LA NOSTRA REVISTA

DIRECTOR-GERENT: AVELÍ ARTÍS — SECRETARI: VICENÇ RIERA LLORCA

Corresponsals literaris: a França, Rafael Tasis; a l'Argentina, Pere Mas i Perera; a Xile, Domènec Guansé

Francesc Cambó

I. EL CATALANISME DE CAMBÓ.— Amb la mort de Cambó desapareix l'actor principal de la política catalana en el primer quart del present segle. Els catalans que pertanyem a la generació de la Solidaritat, fins els qui sovint discrepàrem de les orientacions marcades pel *leader* de la Lliga Regionalista, hem sentit, en saber el seu traspàs, una punyida íntima, com si s'hagués produït un esquinçament en la nostra ànima. D'una banda ens adoloreix la pèrdua d'un català il·lustre, i d'una altra banda el nom de Cambó evoca en nosaltres els records de la joventut, la visió dels grans dies inoblidables, plens de passió i d'esperança, que va viure Catalunya en els començos del Noucents. I en anar-se'n Cambó, ens sembla que se'n va una part de nosaltres mateixos i que dins nostre queda un espai buit.

Davant la nova de la seva mort, s'alcen les imatges vivíssimes d'aquells dies revolts, amb presagis de canvis profunds i amb embranzides jovenívoles. Imatges dels mítings agitats, de les manifestacions arborades de banderes, de les jornades electorals i de les topades de carrer. Imatges que encara tenen per als nostres ulls la resplendor intensa del miracle col·lectiu. Era, per a Catalunya, l'hora de l'entrada de les multituds en la vida política de la democràcia nacional. El catalanisme sortia dels cenacles i envaïa l'àgora. Era l'hora gloriosa de la fe. «Mireu —ens dèiem— la Catalunya exalçada pels poetes, sentida pels artistes, invocada pels polítics!» La vèiem en cos i en ànima, batejant, combativa, optimista, entre el crits i els cants. I Joan Maragall definia així el catalanisme: «Un crit entre perills.» Un heroisme espiritual, per tant.

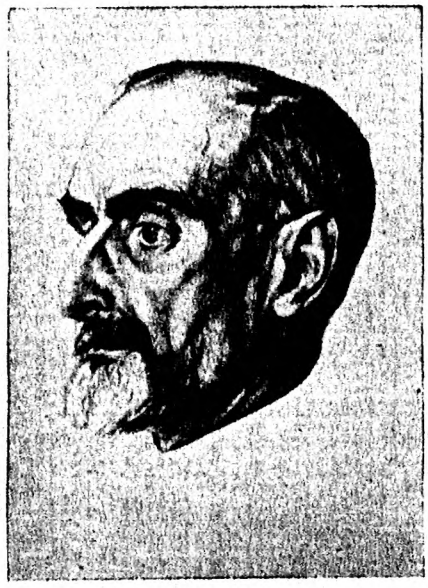

ALS 73 ANYS I SET MESOS D'EDAT, el 30 d'abril moria a Buenos Aires, on s'havia expatriat, Francesc Cambó i Batlle, fill de menestrals del poblet de Verges (1.200 habitants), del Baix Empordà. Els catalanistes de la «generació de la Solidaritat», com diu amb una frase feliç i encertadament definidora el nostre amic Rovira i Virgili en l'article que acompanya aquesta nota, tenim de la figura de Cambó un concepte discrepant del que en tenen una gran part dels de les següents. Potser perquè a molts de nosaltres ens havia escaigut de conèixer-lo en aspectes tots distints del polític, en el qual tan lamentables falles opaquen la seva història. Aspectes els quals, per damunt de les vicissituds d'un moment, i de vegades fins d'un lustre o un decenni, ens feien admirar Cambó com el català de soca-rel que en arribar al cim de les

Entre els homes d'aquell període —el període més ric en homes que mai hagi tingut la Catalunya moderna— Francesc Cambó es destacà públicament més que cap altre. Era lloat i combatut, estimat i odiat, que aquest és el signe de les altes figures en les lluites polítiques de totes les èpoques. Bé que al principi molta gent, àdhuc en els rengles catalanistes, li discutia la vàlua, les seves qualitats extraordinàries imposaren molt aviat el seu nom i li obriren el camí, a despit dels seus defectes temperamentals. I si l'episodi de les reials jornades del 1904 li valgué aquell apòstrof de Domènec i Muntaner, «Fiveller de cartó!», la campanya de la Solidaritat Catalana el situà en el pri-

mer rengle, i fins podem dir en el primer lloc. La ferida rebuda en l'atemptat d'Hostafrancs, el 18 d'abril del 1907, tres dies abans de les eleccions en què triomfà aquell moviment, posà Cambó entre la vida i la mort. De la nit del crim, en guardo sobretot un record, una imatge dramàtica: el seguici nocturn que acompanyava el ferit a la clínica entre la claror d'unes atxes.

En aquells moments no hi havia per als patriotes Dreta ni Esquerra, Lliga ni C.N.R. (Centre Nacionalista Republicà), *Veu* ni *Poble*. Hi havia la pàtria, hi havia Catalunya, agredida i colpida en la persona de Cambó. La sang vessada per ell era sang vessada per la causa catalana. La bala d'Hostafrancs se li incrustà en el cos, a l'espatlla, i hi restà com una mena de símbol de la seva catalanitat pregona, que ell no perdé mai, ni emmig de les més arriscades evolucions de la seva trajectòria política.

Mesos després, mig refet, magre i pàl·lid, amb una pal·lidesa i una magror que la barba negríssima accentuava, féu el seu primer discurs al Congrés dels Diputats. Es tractava del projecte d'Administració Local. Des de la tribuna de la Premsa vaig ésser testimoni presencial d'aquella magnífica intervenció, com n'havia estat dies abans de la d'Ildefons Sunyol. Aquest tingué un èxit. L'èxit de Cambó fou superior, un dels èxits més reals de la tribuna parlamentària espanyola. Doble èxit per la forma i pel fons del discurs. Si Sunyol s'havia mostrat com un orador d'elegant eloqüència, ben imposat del tema, d'un estil que no es separava essencialment de l'habitual dels bons oradors castellans, Cambó es mostrà com un orador d'un altre estil, original, eixut i vigorós ensems, mancat de vestidura retòrica, però nodrit d'idees i copiós en l'exposició de fets. La Cambra es trobà sorpresa per aquella oratòria on ressonaven accents que no estava acostumada a escoltar i que donava la sensació d'ésser la veu autèntica d'un altre poble, d'un altre esperit. El discurs d'advocat que havia pronunciat Sunyol es circumscrivia a la qüestió concreta, legal, que plantejava el projecte de llei presentat pel Govern Maura. El discurs mig de polític, mig de poeta, que pronuncià Cambó plantejà el problema de Catalunya en tota la seva amplitud i deixà veure les vastes perspectives de l'esdevenidor. El discurs de Sunyol era genèricament autonomista; el de Cambó era específicament catalanista. El primer tractava de l'autonomia catalana; el segon, de la nacionalitat catalana. El regionalista de nom apareixia com el nacionalista de fet.

Acabat el discurs, el passadís central del Congrés bullia de gent i de converses. El mar de la política madrilenya apareixia avalotat per una tempesta de comentaris i discussions. El nou orador català, frèvol de cos, robust d'ànima, havia fet passar per aquell casal el calfred de les emocions històriques. Tothom reconeixia els mèrits oratoris i dialèctics de Cambó, i aquest aspecte del discurs es sobreposava de moment al seu contingut d'afirmacions i encara més a l'examen de les seves conseqüències immediates. Era tal l'emoció que sentien els amics i els enemics, que quasi ningú no s'adonà aleshores d'un detall, pràcticament importantíssim. Sunyol me'l féu remarcar confidencialment tot sortint del Congrés.

—Després del meu discurs —em digué— es donava per naufragat el projecte de Maura. Amb el discurs de Cambó, el projecte torna a surar.—

Vaig assentir. Els esdeveniments posteriors provaren que aquesta observació era exacta. Recordant-me jo que, feia poques hores, Sunyol m'havia contat que Cambó li explicà abans, en síntesi, allò que es proposava dir, vaig preguntar-li si havia fet aleshores aquella observació a Cambó mateix, i Sunyol, amb un aclariment ben lleial, respongué:

—De la síntesi que va exposar-me, i que jo vaig trobar molt bé, no es deduïa aquesta conseqüència, que surt més aviat del descabdellament del discurs que ha fet avui. D'altra banda, Cambó va explicar-me el que anava a dir, però no em va demanar explícitament el meu parer.—

seves ambicions humanes no havia oblidat les ambicions espirituals del seu país. Confessem com un mèrit que mai no haviem deixat caure en una urna electoral una papereta amb el nom de Cambó, precisament pel respecte que li teniem enllà de tot allò que pogués sortir de l'urna. Però aquesta inconformitat de tota la vida amb el polític i amb la política que encarnava, mai no va perjudicar l'estimació que ens mereixia la seva incommovible catalanitat, de la qual teniem, ultra uns testimonis prou coneguts de tothom, uns altres que tan sols nosaltres coneixiem, i no pas perquè ens afectessin personalment. Com tants més deuen haver-n'hi que només coneixen molts altres.

En el moment de la desaparició d'aquesta figura tan profundament vinculada a les inquietuds autòctones dels primers quaranta anys del present segle, trairiem el propi pensament si, per defugir perills d'incomprensions, silenciàvem el nostre pregon sentiment. Hem trobat, per fortuna, un ressò del nostre esperit en l'opinió de l'alta personalitat de Rovira i Virgili, qui, amb tota l'autoritat que li confereixen el seu patriotisme impol·lut, la seva posició política gens dubtosa i la seva qualitat d'escriptor il·lustre, ha fet coincident el seu criteri amb el nostre, en un punt apassionant i, per tal, propens a contradictòries apreciacions i enutjoses controvèrsies.—A. A.

Tenim, doncs, que en el primer discurs parlamentari de Francesc Cambó ja hi havia el doble fons de la seva política: una indiscutible idealitat catalanista i una tàctica de partit que podia ésser discutida, i que ho va ésser molt, però que jo no he de discutir en el present article, destinat a posar de relleu aquells caires de la personalitat de Cambó que hem de reconèixer i aplaudir tots els catalans nacionals.

Tinc prou coratge per a manifestar les meves opinions àdhuc si van contra-corrent. I mai no m'he estat de declarar, davant dels meus propis correligionaris i dels qui no ho són, que jo he tingut sempre Cambó per català racial, català de sang i de carn i d'ossos, i català pels sentiments i pel pensament. No s'hauria pogut desprendre de la seva catalanitat ni que ell ho hagués volgut. Estic segur que la seva consciència catalana va fer-li doloroses algunes situacions de la vida política i que les concessions externes a la tàctica i als interessos de partit i de classe van tenir un aturador en la veu d'aquella consciència. Si Cambó hagués saltat decididament per damunt dels límits que el seu catalanisme essencial li senyalava, hauria fet des de bon principi una carrera brillantíssima en la política espanyola. Cap catalanista que mantingui espiritualment aquesta qualitat no pot fer una tal carrera en les condicions històriques que han predominat a Espanya àdhuc en temps de revolució i sota el règim de la República. Cambó no podia ésser profeta a Madrid, el Madrid tradicional. Ni profeta, ni tan sols President del Consell de Ministres.

II. CAMBÓ I LA CULTURA CATALANA.—El catalanisme de Cambó no va limitar-se al camp polític. Els catalanistes que només ho són políticament —anava a dir electoralment— tenen ben poc gruix nacional. Més important que l'obra política —per molt que ho sigui— és l'obra de cultura, de vera cultura, que té la màxima expressió i l'instrument insubstituïble en la llengua pròpia.

Passen els manifestos, els mítings, les desfilades, les assemblees, les eleccions. Avui es guanya, demà es perd. Ve la dictadura, ve la República, torna a venir la dictadura, es torna a esperar la República... Mentrestant, Castella, amb el seu nom imperial d'Espanya, segueix tenint, d'una manera o altra, Estat, institucions, cultura, literatura, llengua de lliure ús. Catalunya, en els períodes obacs, ho perd tot o quasi tot, i en els dies de claror o de clariana no ho té sinó parcialment. Això fa indispensable l'ajut privat a l'obra de la nostra cultura. La intervenció de les corporacions públiques és d'una cabdal importància, i Prat de la Riba, que ho veia prou bé, inicià l'ajut poderós des de la Diputació de Barcelona. Però quan ve la maltempsada, l'acció oficial desapareix o, pitjor encara, es fa hostil. I no hi ha cap cultura que resisteixi sense minves ni le-

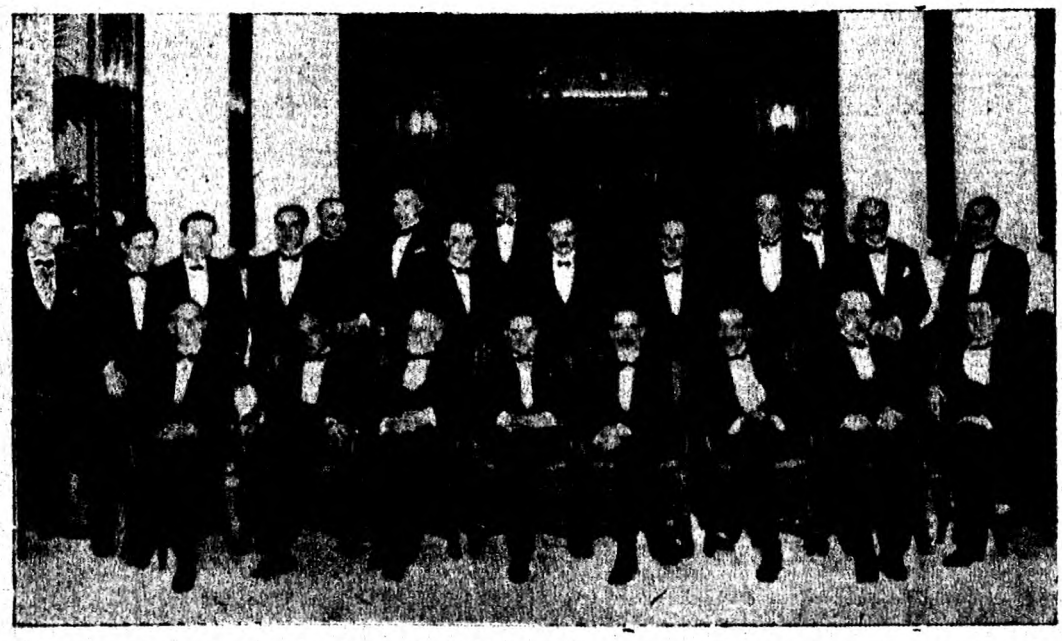

Els membres actius i els amics de la Fundació Bernat Metge es reunien cada any en un sopar, amb el creador i mecenas de la Fundació, Francesc Cambó. Aquesta fotografia va ser treta després del sopar de l'any 1927

sions els repetits eclipsis. En aquest terreny, la intermitència és funesta i els recomençaments són duríssims. Hi ha una part de pèrdua irreparable, almenys per a determinades generacions. Deu anys de Mancomunitat i set anys de dictadura. Uns anys de Generalitat i més anys de dictadura... ¿Com no han de ressentir-se d'aquests trontolls les generacions que pugen?

Per a evitar el dany, o per a reduir-lo, és indispensable l'acció dels particulars, tant en forma d'acoblament d'aportacions modestes com en forma de mecenatge. Ben entès i noblement practicat, el mecenatge és un coadjuvant i, si cal, un substitutiu de l'acció oficial. Millor si vingués un temps o un règim en el qual el mecenatge fos sobrer. Com que no sembla que siguem prop d'aquest temps ni d'aquest règim, és lícit de comptar amb la contribució generosa dels patricis. Per aquest senyal coneixereu els patricis autèntics. Un patrici autèntic és sempre un patriota, i més en els pobles que viuen en un estat de submissió o d'inferioritat.

La Catalunya moderna ens ha ofert diversos exemples de mecenatge. No tants com caldria, i molts menys dels que hi havia dret a esperar. En els pobles que s'han trobat en una situació anàloga a la de Catalunya, tot patriota acabalat pensava, al llarg de la vida i davant la mort, en la pàtria desvalguda. A casa nostra, fins avui, els casos d'aquesta natura han estat excepcionals. I és just de proclamar que l'exemple més vistent ha vingut de Cambó. No és un donatiu escadusser, no és una gràcia de caritat allò que ell ha fet a la cultura catalana amb els seus cabals. Ha estat una aportació constant i metòdica, de la qual la Fundació Bernat Metge és el resultat culminant.

No vull dir que tot fos perfecte en les creacions degudes al mecenatge cambonià. Demanar la perfecció en certes coses potser és demanar massa. I si algú objecta, no sense alguna raó, que aquestes institucions han tingut de vegades un cert sentit de captació o de proselitisme, contestaré que les desviacions han estat degudes a personal subaltern, i que políticament només han estat captats, diguem-ho així, aquells que per fluixedat o mancança de conviccions s'han deixat captar ells mateixos. Més ben dit, han captat ells. I hem vist després certs captaires captant per altres indrets, no ja al servei d'un sector de Catalunya, sinó al servei de l'Anti-Catalunya.

Els catalans que en llurs tasques de cultura nacional han comptat amb el mecenatge de Cambó, han pogut mantenir plenament la dignitat personal i la independència política. I això jo puc afirmar-ho desinteressadament, perquè mai no he tingut cap ajut, ni em permetia d'acceptar-lo la meva actuació política directa. En aquest mercat només es venen els venals. I hi ha qui es ven fins quan hom no té cap interès a comprar-lo.

III. ADÉU AL CATALÀ.—Quan ja hagin passat els apassionaments de les antigues lluites de partit, tots el patriotes catalans, separant l'aspecte estrictament polític de l'aspecte espiritual, hauran de reconèixer l'alçada de la figura de Cambó, el seu catalanisme bàsic i la seva obra meritòria de foment de la cultura catalana. I trobaran que ha estat una falla del sentit nacional la conducta dels catalans que, en la primera meitat del segle, han corregut darrera d'alguns santons de la política espanyola, poc o gens amics de la nostra nació, mentre que pretenien negar en absolut el patriotisme d'altres catalans, germans nostres, de la nostra mateixa estirp, de la nostra mateixa llengua, del nostre mateix daler, que poden haver-se equivocat en l'actuació política, però que han mantingut l'amor a Catalunya i l'han segellat amb les obres i amb la sang.

En la meva actuació política i en la meva labor periodística, m'ha tocat de criticar i combatre sovint l'actuació de Cambó. De vegades ho he fet acerbament, però sempre en termes correctes, ben allunyats d'aquell canibalisme que ell denunciava i del qual no estaven lliures alguns dels seus. No he de rectificar res del que sobre ell he dit o escrit. I si en vida vaig tractar-lo amb correcció —i faig constar que va correspondre a aquesta actitud—, ara que és mort vull dir-li el meu adéu de català, amb la recança que, per causes múltiples, les seves qualitats no hagin tingut per a la pàtria nostra un més vast i perdurable rendiment.

A. ROVIRA I VIRGILI

Perpinyà, 4 maig 1947

Difícilment trobarem una obra acabada o perfecta que no degui la seva eficàcia a l'esforç de continuïtat... Posseïdors d'una idea, enamorats d'un projecte, convençuts d'un procediment, els homes es desentenen de la independència arbitrària i admeten la necessitat conscient del deure, de l'obligació, que eleva el nivell de la persona i, també, per tant, el de la comunitat...

JAUME SERRA HUNTER